

AXBOROT-KUTUBXONA XIZMATLARIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR**Allaberdievva Ruhshona Abdulla qizi**

Termiz davlat universiteti Pedagogika va

Ijtimoiy fanlar fakulteti Kutubxona axborot faoliyati yo'nalishi talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19913666>

Annotatsiya. Ushbu maqolada axborot-kutubxona xizmatlarida innovatsion yondashuvlar, jumladan, raqamli texnologiyalar, elektron resurslar va zamonaviy xizmat ko'rsatish usullarining ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, foydalanuvchilarga qulaylik yaratish va axborotdan samarali foydalanishni ta'minlash masalalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: axborot-kutubxona, innovatsiya, elektron kutubxona, raqamli texnologiyalar, axborot resurslari, xizmat ko'rsatish, foydalanuvchi

Аннотация: В данной статье рассматриваются инновационные подходы в информационно-библиотечном обслуживании, включая цифровые технологии, электронные ресурсы и современные методы обслуживания. Также анализируются вопросы обеспечения удобства пользователей и эффективного использования информации.

Ключевые слова: информационно-библиотечная деятельность, инновации, электронная библиотека, цифровые технологии, информационные ресурсы, обслуживание, пользователь

Annotation. This article discusses innovative approaches in information and library services, including digital technologies, electronic resources, and modern service methods. It also examines ways to improve user convenience and ensure efficient use of information.

Keywords. information and library services, innovation, digital technologies, electronic library, information resources, service, user.

Kirish

Hozirgi globallashuv va raqamli texnologiyalar tez sur'atlar bilan rivojlanayotgan davrda axborotga bo'lgan ehtiyoj keskin ortib bormoqda. Bu jarayon axborot-kutubxona muassasalari faoliyatini tubdan takomillashtirishni, an'anaviy xizmat ko'rsatish usullaridan innovatsion yondashuvlarga o'tishni taqozo etadi. Bugungi kunda kutubxonalar faqatgina kitob saqlanadigan maskan bo'lib qolmay, balki zamonaviy axborot-resurs markazlari sifatida shakllanmoqda. Shu nuqtai nazardan, axborot-kutubxona xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni joriy etish, foydalanuvchilarga qulay va tezkor xizmat ko'rsatishni yo'lga qo'yish hamda axborotdan samarali foydalanishni ta'minlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada aynan shu jarayonlar va ularning ahamiyati yoritib beriladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Axborot-kutubxona xizmatlarida innovatsion yondashuvlarni o'rganish jarayonida mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlarda raqamli kutubxonalar, elektron kataloglar, masofaviy xizmat ko'rsatish tizimlari hamda foydalanuvchi ehtiyojlariga yo'naltirilgan xizmatlar keng yoritilgan. Ayniqsa, xorijiy ilmiy manbalarda kutubxona faoliyatiga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, sun'iy intellekt asosida axborotni izlash va tavsiya qilish tizimlarini yaratish, shuningdek, axborot resurslaridan samarali foydalanish masalalari alohida e'tibor markazida turadi. Mahalliy tadqiqotlarda esa axborot-kutubxona muassasalarini modernizatsiya qilish, milliy elektron resurslarni shakllantirish, kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda yoshlarni axborotdan ongli

foydalanishga yo'naltirish kabi masalalar chuqur o'rganilgan. Shuningdek, O'zbekistonda axborot-kutubxona tizimini rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosati, normativ-huquqiy hujjatlar va amaliy loyihalar ham ilmiy tahlil obyekti sifatida qaraladi. Bu esa mazkur sohada innovatsion yondashuvlarni joriy etishning muhimligini yanada oshiradi. Mazkur maqolani tayyorlashda kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Xususan, tahliliy metod orqali mavjud ilmiy adabiyotlar, maqolalar va elektron manbalar chuqur o'rganilib, muammoning nazariy asoslari aniqlashtirildi. Qiyosiy tahlil yordamida an'anaviy kutubxona xizmatlari bilan zamonaviy, innovatsion xizmatlar o'rtasidagi farqlar, ularning ustun va zaif jihatlari solishtirildi. Tizimli yondashuv asosida esa axborot-kutubxona faoliyati yagona tizim sifatida ko'rib chiqilib, uning tarkibiy qismlari-resurslar, texnologiyalar va foydalanuvchilar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilindi. Bundan tashqari, kuzatish metodi orqali amaliyotdagi ilg'or tajribalar o'rganildi, umumlashtirish metodi yordamida esa olingan natijalar tizimlashtirildi. Statistik va tavsifiy tahlil usullari asosida axborot-kutubxona xizmatlarining samaradorligi, foydalanuvchilarning ehtiyojlari va qiziqishlari baholandi. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi natijasida xizmat ko'rsatish sifati, tezkorligi va qulayligi oshishi ilmiy jihatdan asoslab berildi. Tadqiqot davomida shuningdek, foydalanuvchilarning axborotga bo'lgan talab va ehtiyojlari, ularning raqamli muhitdagi xulq-atvori ham inobatga olindi. Bu esa axborot-kutubxona xizmatlarini yanada takomillashtirish, innovatsion yondashuvlarni samarali joriy etish hamda xizmatlar sifatini oshirish bo'yicha muhim xulosalar chiqarishga imkon yaratdi. Umuman olganda, qo'llanilgan metodologik yondashuvlar mazkur tadqiqotning ilmiy asoslanganligini ta'minlab, mavzuning dolzarbligi va amaliy ahamiyatini to'liq ochib berishga xizmat qiladi. Bugungi kunda axborot-kutubxona xizmatlarida innovatsion yondashuvlar jadal rivojlanib, an'anaviy xizmat ko'rsatish shakllarini tubdan o'zgartirmoqda. Eng avvalo, raqamli texnologiyalarni joriy etish kutubxona faoliyatining samaradorligini sezilarli darajada oshirdi. Elektron kutubxonalar, onlayn kataloglar va masofaviy xizmatlar orqali foydalanuvchilar istalgan vaqt va makonda zarur axborotdan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa kutubxonaning faqatgina jismoniy makon bilan cheklanib qolmasdan, virtual muhitda ham faoliyat yuritishini ta'minlaydi. Innovatsion yondashuvlarning muhim yo'nalishlaridan biri-avtomatlashtirilgan axborot tizimlarini joriy etishdir. Bunday tizimlar orqali kitob fondini boshqarish, qidiruv jarayonlarini tezlashtirish va foydalanuvchilarga xizmat ko'rsatish sifati oshiriladi. Masalan, elektron kataloglar yordamida kitoblarni muallif, nomi yoki mavzusi bo'yicha tezkor topish imkoniyati yaratiladi. Shu bilan birga, zamonaviy kutubxonalarda QR-kod texnologiyalari, mobil ilovalar va interaktiv xizmatlar keng qo'llanilib, foydalanuvchilarga qo'shimcha qulayliklar yaratmoqda. So'nggi yillarda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish ham kutubxona xizmatlarida yangi bosqichni boshlab berdi. Tavsiya tizimlari foydalanuvchilarning qiziqishlariga mos kitob va resurslarni taklif etishi, avtomatik tarjima va matnni tahlil qilish imkoniyatlari esa axborotdan foydalanishni yanada osonlashtiradi. Bu esa kutubxonani oddiy axborot manbaidan aqlli axborot tizimiga aylantirishga xizmat qilmoqda. Innovatsiyalar faqat texnologik jihatlar bilan cheklanmay, xizmat ko'rsatish shakllarida ham namoyon bo'lmoqda. Axborot-kutubxona xizmatlarida innovatsion yondashuvlarning rivojlanishi axborot jamiyatining shakllanishi bilan bevosita bog'liqdir. Bugungi kunda kutubxonalar nafaqat kitob saqlash joyi, balki keng qamrovli axborot-resurs markazlariga aylangan. Bu jarayonda raqamlashtirish asosiy o'rin tutadi. Elektron kataloglar, raqamli fondlar va onlayn ma'lumot bazalari foydalanuvchilarga tezkor va qulay axborot olish imkonini bermoqda. Shuningdek, bulutli texnologiyalar (cloud computing) kutubxona tizimlarida keng

qo'llanilmoqda. Bu texnologiya orqali katta hajmdagi axborotlarni xavfsiz saqlash, ularni masofadan boshqarish va foydalanuvchilarga uzluksiz xizmat ko'rsatish imkoniyati yaratiladi. Natijada kutubxonalar geografik chegaralardan chiqib, global axborot tarmog'iga ulanmoqda. Innovatsion jarayonlarda katta ma'lumotlar (Big Data) tahlili ham muhim o'rin egallaydi. Foydalanuvchilarning qaysi turdagi kitob va ma'lumotlarga qiziqishini tahlil qilish orqali kutubxonalar o'z xizmatlarini yanada moslashtira oladi. Bu esa xizmat sifatini oshirish bilan birga, kitobxonlar ehtiyojini aniqroq qondirishga xizmat qiladi. Zamonaviy kutubxonalarda turli seminarlar, treninglar, onlayn vebinarlar, kitob taqdimotlari va interaktiv uchrashuvlar tashkil etilib, foydalanuvchilar bilan bevosita aloqalar mustahkamlanmoqda. Bu esa kutubxonani ijtimoiy va madaniy markaz sifatida rivojlantirishga xizmat qiladi. O'zbekistonda ham axborot-kutubxona tizimini modernizatsiya qilishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Elektron resurslar bazasini kengaytirish, milliy kutubxona tizimini rivojlantirish va xalqaro tajribalarni joriy etish orqali xizmatlar sifati oshirilmoqda. Ayniqsa, yoshlar orasida kitobxonlikni targ'ib qilish, ularni zamonaviy axborot muhitiga moslashtirish muhim vazifa sifatida qaralmoqda. Shu bilan birga, innovatsion yondashuvlarni joriy etishda ayrim muammolar ham mavjud. Texnik infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, mutaxassislarining malakasi, moliyaviy resurslarning cheklanganligi kabi omillar bu jarayonni sekinlashtirishi mumkin. Biroq, ushbu muammolarni bosqichma-bosqich hal etish orqali axborot-kutubxona xizmatlarini yanada rivojlantirish mumkin. Umuman olganda, innovatsion yondashuvlar axborot-kutubxona xizmatlarining sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qilib, foydalanuvchilarga keng imkoniyatlar yaratmoqda. Bu jarayon kutubxonalarning zamonaviy jamiyatdagi o'rnini mustahkamlashda muhim omil hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, axborot-kutubxona xizmatlarida innovatsion yondashuvlarning joriy etilishi kutubxonalar faoliyatini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Raqamli texnologiyalar, elektron resurslar va zamonaviy xizmatlar foydalanuvchilarga tezkor va qulay axborot olish imkonini yaratmoqda. Shuningdek, bu jarayon kutubxonalarni an'anaviy muassasadan zamonaviy axborot va bilim markaziga aylantirmoqda. Umuman olganda, innovatsiyalar kutubxona tizimining samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. O'zbekiston Respublikasi "Axborot-kutubxona faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent, 2011.
3. Raximov A. Kutubxonashunoslik asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 2019.
4. Saidova N. Axborot texnologiyalari va kutubxona ishi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
5. UNESCO. Information and Library Services in Digital Age. Paris, 2021.
6. Chowdhury G. G. Introduction to Modern Information Retrieval. London: Facet Publishing, 2010.